

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязынын Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажалчы чоңнар депутаттарынын область Соединиң органы

1925 чылда
УНДУВАЛТИНГЕН
1954
МАЙ
23
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 103 (3040)
ӨРТӨЭ 20 КОП.

Бөгүн бистиң чурттуң бүгү улустары Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын демдеглед турар

Хөй националдыг социалистиг күрүнеңиң күжүнүң болгаш күчүзүнүң үнөр дөзү—бистиң чурттувустун улустарының аразында акы-дуңмалыкы найыралы делгерезин!

АКЫ-ДУҢМА УЛУСТАРНЫҢ БУЗУЛБАС НАЙЫРАЛЫ

Украин болгаш орус улустар Совет Эвилелиниң бүгү улустары-биле кады Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын демдеглед турар. Совет Эвилелинде бактап турар улус бүрүзүнүң байырламын бистиң чурттуң бүгү акы-дуңма улустарының байырлалы кылдыр демдегелери чаңыл болу берген. Мынчангаш Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылының байырлалы чүгле украин болгаш орус улустарының эвес, харын база Совет Эвилелиниң бүгү улустарының байырлалы болуп турар.

1654 чылдың январьда Переяслав Радада Украинаның Россия-биле катап каттышканының дугайында шийтирин үндүргөн. Ол төгүлүгү акт-биле хосталга мнакшылдыг украин улустун даштыкы эжелекчилерге удур, орус улус-биле катап каттыжары дээш үр болгаш кадык берге демисели доозулган.

Шляхталыг Польшаның дарлалындан хосталыры болгаш султаның Турцияны эжелелиниң айылың чайладыры украин улуска эн-не амдыралчы чугуда айтырыг болуп тургал. Моон ужурунда украин улус шылгарангай күрүне ажилдакчызы болгаш полководчу Богдан Хмельницкийге баштадып алгаш, 1648—1654 чылдарда хосталгалыг дайыңы көдүрлүп үнүп, паның Польшаның дарлалын узуткаар дээш, акы-дуңма орус улус-биле катап каттыжар дээш демисешкен.

Украинаның Россия-биле катап каттышканын ийи акы-дуңма улустарының экономиктиг, политиктиг болгаш культурлуг харылзааларының төгүлүгү хөгжүлдесиниң түңнели болуп, украин болгаш орус улустарының эрге-ажыктарына, күзөл сорунга дүүшкен. Ийи улустар каттыжып алгаш, карачыгыштын орукту—даштыкы болгаш иштики дайыңнарга удур кады демисештириңиң оруун шийлип алган. Украин болгаш орус улустар хааның өзүга, помещиктерге болгаш капиталистерге, база даштыкы эжелекчилерге удур кады демисешип келген. Ол демиселди улуг Лениниң тургусканы Коммунистг партия удурткаан.

Октябрьның социалистиг Улуг революцияны интернационализмниң тугунуң адаа-биле, бистиң чурттуң бүгү националдарының ажилчын, тараачыларының бот-боттарыга бүүрөжир чоруунуң, акы-дуңма чоокшудажылгазының тугунуң адаа-биле тилээни.

Украин улус орус улустуң соондарый Октябрьның социалистиг революциязының орунуга киргеш, помещик-капиталисттер болгаш национал дарлалдан хосталып, бодунуң өзүлүг-ла хостуг, бүрүн эргелиг национал күрүнезин тургузууп алган.

Хамааты дайыңы болгаш даштыкы интервенцияга удур демиселдиң одунга, улус ажил-агынын катап тургузар, социалистиг индустрияны болгаш колхозчу тургузуну тургузар талазы-биле улуг күш-ажылга, социализм тургузары дээш демиселге Совет Эвилелиниң бүгү улустарының найыралы быжыккан болгаш каңалган.

Коммунистг партияның ленинчил-станданы национал политиказының боттанышының түңнелинде Украина болза, чектелип турар совет социалистиг республика апарган. Күчүлүг социалистиг индустрия болгаш социалистиг мурнакчы көдээ ажил-агы Украинаның чоғаралы болу берген. Украин улустуң национал хевирлиг, социалистиг утка шырдыг культуразы көстүп көрбөзүн бедик чадаже көдүрүлген.

Шылгарангай украин эртемденериң ажилдары, украин литератураның болгаш уран-чүүлдүн чоғал-

дары чүгле украин улустуң байлаа эвес, харын база Совет Эвилелиниң бүгү улустарының байлаа болуп турар. Тарас Шевченконун, Леся Украинканың, Павло Тычинаның, Александр Корнейчуктуң, Максим Рыльскийниң болгаш өске-даа украин чоғалчыларының чоғалдарын бистиң чурттуң бүгү улустары, оон иштиңде тыва улус боттарының дылдарында номчуп турар.

Совет Эвилелиниң күчүзү улгаканының ачызында бүгү украин черлерин катап каттыштырар дугайында украин улустуң күзели боттанган. Украин улустун чаңгыс-аай Украин совет күрүне кылдыр каттышканы—Коммунистг партияның национал политиказының тикделгези болган. Крым область РСФСР-ниң составында УССР-ниң составына шилчикени—орус болгаш украин улустарының акы-дуңма харылзаазының улам быжыгып турарының керчили болуп.

Совет улустарының найыралы бистиң хөгжүлдесиниң күчүлүгү шимчедичи күжү, хөй националдыг совет күрүнеңиң күчүзүнүң үндесинириңиң үндесин болуп турар. Совет улустарының акы-дуңма улуг өг-бүлезинде чурттап турар тыва улус Коммунистг партияның удуртулгазы-биле Совет Эвилелиниң бүгү улустарының ылангыя улуг орус улустуң дузаламчызы-биле бодунуң ажил-агынын болгаш культуразының көстүп көрбөзүнүң хөгжүдүп турар.

Совет Эвилелиниң улустарының акы-дуңма улуг өг-бүлезинге Тываның киргенинде бээр тос чартык чылдарың дүргүзүндө областың арны үндесиниң биле өскерлип чурттың чорук улустарының найыралының чагаай үре-түңнелиниң керчези болуп.

Тыва улус бодунуң бүгү чедишикиннерин Коммунистг партияның болгаш Совет чазактың хун-бүрү сагыш салышканының ачызында, орус улустуң болгаш бистиң чурттуң өске-даа улустарының ачызы-биле чедиш алган. Тыва улус орус, украин болгаш Совет Эвилелиниң бүгү улустары-биле кады коммунизм тургузушуну дээш демисешип турарына чоғараланып турар.

Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылының байырлалы Совет Эвилелиниң бүгү улустары-биле кады тыва улус бодунуң национал байырлалы ышкаш эртип турар. Совет Тываның үлөүлүгү бүүрүлгелеринде, колхозтарында, МТС-теринде улустарының найыралының байырлалына алдар болдурган күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрүлүшкүн, хуралдар, илеткелдер, лекциялар болза, интернационализмниң керээниң, улустарының найыралының өзүзүңга тыва улустун бердингени көргүзүп турар.

Улустарының найыралы туруп турганда Совет Эвилелиниң улустары хостуг болгаш тийлестирбес. Ол найырал быжык турганда бистиң улустарыбыска иштики-даа, даштыкы-даа дайыңнаар коргунуч эвес.

Коммунистг партияны болгаш Совет чазакты долгандыр сыры каттышкан Советтер чуртууну улустары бистиң чуртка коммунизмни тургузар дээш демисешипшаан, боттарының аразында найыралын моон-даа ынай быжытпаар.

ССРЭ-ниң улустарының бузулбас найыралы улам-на быжыгып делгерезин!

Маркс — Энгельс — Ленин — Сталиниң тугунуң адаа-биле, Коммунистг партияның удуртулгазы-биле коммунизмниң тикделгезинче, бурунгаар!

Школада экзаменнер

Кызыл районунуң Бай-Булуң чеди чыл школарының өреникчилери экзаменнерниң хуну—май 20-ге омак-хөгүлүг ужурашканнар.

Талтыг-ла эртенниң 8 шақ турда, делгем, узун коридорга шугум чыксаалы болган. Анаа школа директору эш Якименко, СЭКП райкомунуң секреттары эш Кичин олар чүве чугааланнар. Анаа хары кылдыр өреникчи Кыргыз Мишке «экзаменнерни чүгле «5» демдектерге дужаап, оон-биле Төрөөн чуртуну өөртүр мен!» деп чуапалаан.

Экзаменнерниң шагы чоокшулап атурда, өреникчилер тус-тус клас-

тарында боттарының парталарын ээлеп олурупканнар. Ол хун IV—V—VI класстарга экзаменнер эрткылээн болгаш 63 өреникчи киришкен.

Дөрткү класс (башкызы эш Бердяева) орус дылдык бижимел ажалы кылган. 19 өреникчиден чаңгыс-даа өреникчи багай демдек албаан. 6 өреникчи «4» бижээн, ол класстан Кара-оол, Бүлчүн, Мишке олар ажалды онза эки бижээннер. VI «а» болгаш VI «б» класстарың өреникчилери арифметиканың бижимел ажалын дужааганнар, оларда база багай демдек чок, харын «3» демдек безин ховар болган.

ССР Эвилелиниң Камгалал Министриниң ДУЖААЛЫ

№ 75.

1954 чылдың май 22.

Москва хоорай.

Эштер солдаттар болгаш матростар, сержантылар болгаш старшиналар!
Эштер офицерлер, генералдар болгаш адмиралдар!
ССР Эвилелиниң Чепсектиг Күштериниң бот составы бүгү совет улус-биле кады, Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын шылгарангай төгүлүгү болушкун украин болгаш орус улустарының база Совет Эвилелиниң бүгү улустарының улуг национал байырлалы кылдыр демдеглед турар.

Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылының бүгү улус байырлалы-биле Силерге байыр чедирип тур мен.

ССРЭ-ниң улустарының бузулбас акы-дуңмалыкы найыралына алдар болдуруп ДУЖААРЫМ БОЛЗА:

Майның 23-те Совет Украинаның найыслады — Киевке, Харьков, Переяслав-Хмельницкий, Львов хоорайларга болгаш маадыр-хоорайлар: Севастопольга болгаш Одессага шериг парадын болгаш артиллерияның чээрби удаа дааштаашкыны-биле салют кылдыр.

Майның 30-де бистиң Төрөөн чуртувустун найыслады — Москвага шериг парадын болгаш артиллерияның чээрби удаа дааштаашкыны-биле салют кылдыр.

Бистиң улуг Төрөөн чуртувус — Совет Социалистиг Республикаларының Эвилели делгерезин!

Хөй националдыг социалистиг күрүнеңиң күштериниң болгаш күчүзүнүң үнөр дөзү—бистиң чуртувустун улустарының аразында акы-дуңмалыкы найыралы делгерезин!

Тайбының болгаш бистиң чуртувустун аймыл чок чоруунуң камгалалында турар совет Чепсектиг Күштериниң алдар-биле бүргетинген тилелгелери делгереп, быжып турзу!

Совет чазак делгерезин!

Коммунизмни тургузар дээш демиселге совет улустун улуг сорул кирикти болгаш удуртукчу күжү, Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязы делгерезин!

ССР Эвилелиниң Камгалал Министриниң Совет Эвилелиниң Маршалы Н. А. БУЛГАНИН.

Чурукчулар В. Корешко, К. Ива иса. О. Савосток болгаш Б. Успенск оларның плакады.

Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын бүгү совет улус демдеглед турар

Улуг байырлалга алдар кылдыр

Күш-ажылчы көдүрлүүшкүн

Маадырлыг демиселди көргүскен делгелге

КИЕВ. Республиканың бүүрүлгө, албан, дээди өөредилге черлеринде, колхозтарында, совхозтарында болгаш МТС-теринде Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылының байырлалына тураскаалыг кезжээлдер эртип турар.

Киевтиң «Большевик» заводунуң культура ордузунуң каас-ышнык кылдыр деринтинген залына муң хире ажилчылар болгаш албан-хаакчылар чыгып келгеннер. Олар завод директору Приходченконун Украинаның Россия-биле катап каттышканының төгүлүгү ужур-дузанының дугайында илеткелди динизаннар.

Киев областың Рогозовский МТС-инге солун кезжээ болган. Маана механизаторларга «Ленинская кузница» заводтун төлээлекчилери — шэфчилер аалдап келгеннер. Төгү эртемнериниң кандидаты эш Ярошенко Совет Эвилелиниң улустарының найыралының дугайында илеткелди кылган. МТС-тиң ажилдакчыларының мурнуңга заводтун бот-тының уран-чүүлдүгү республика олимпиаданың бирги черин эжелээп үрер хөгжүмү болгаш иштиңи уруг чедишикинниң ойнаан.

Чурттуң ажалчы чоңнары бүгү улустуң байырлалы — Украинаның Россия-биле катап каттышканының үш чүс чылын демдеглед турар. Украин ССР-ниң, РСФСР-ниң болгаш өске-даа акы-дуңмалыкы республикаларының үлөүлүгү бүүрүлгелериниң коллективтери күш-ажылчы элчегде туруп турар.

Киевтиң хөмүр даш бассейниниң Калинин аттыг шахтазының дагжылары-биле «Ордженикдзеуголь» трестиниң № 1—2 «Кызыл Октябрь» шахтазының доңчу шахтёрлары сыры харылзаалыглар. Байырлалга алдар кылдыр ол ийи коллективтер чарышпышаан, чаа-чаа чедишикиннери чедиш алганнар. Калинин аттыг шахтаның дагжылары майда пландан ажыр чүс-чүс тонна хөмүр дашты берген. Урал шахтёрлар боттарының украин өңүктөрүн улуг байырлалды холбаштыр байыр чедирип чагаа чорутканынар.

Төгүлүгү болушкунга алдар болдурган чарыш Тагайроттун Андреев аттыг металлургия заводуна калбарган. Ийги мартен цехиниң коллективти графика ийи хонук чедир мурнап турар болгаш оон эзилдирин дүргедеп турар. Хоолой-прокатчиктериниң сескү хоолой бүрүзүн-не пландан ажыр кылып үндүрүп турар.

Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылының байырлалына киржири-биле Уралмаш-заводтун ажилдакчыларының улуг бөлүгү Краматорскийге айттанганнар. Аалчылар анаа баргаш украин машина тудукчулары-биле дуржулга солчур, ийи коллективтерин аразында чарыштын түңнелдерин үндүреринге киржирлер.

Социалистг чарышты калбартып тургаш байырлалды демдегелээр деп саналды Каховканың гидробелдириниң тудукчуларына Ангара ГЭС-тиң тудукчулары саналдааннар. Украин гидро-тудукчулар оларын кыйгырымын изни-биле деткээнер. Днепротудукчуларының боттарының чедишикиннериниң дугайың бижжээ чагаа Иркутскиге келген.

Бүгү улустуң байырлалын Чусовск заводунуң металлургия дымка жедишикиннериң демдеглед турар. Бохундерде олар хонук санында пландан ажыр он-он тонна каңы эзилдирип турарлар.

Иркутскиге келген.

Москвада байырлыг хуралдар болгаш кезжөөлөр

Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын москвалык байырлалдыг демдеглед турар. Найыслады бүүрүлгө черлеринде, тудуктарында, албан, өөредилге черлеринде ол кайгамчыктың чүңге тураскааткан кезжөөлөр эртип турар. Музейлерде, библиотекаларда делгелгелер ажиттыган. Политиктиг болгаш эртем билгилер иптердериниң Бүгү-эвилел ниитилениниң лекторлары Украинаның Россия-биле катап каттышканының төгүлүгү ужур-дузанының, орус, украин болгаш бистиң чуртувустун өске-даа

улустарының бузулбас найыралының Совет Украинаның чектелешкининиң дугайында лекцияларны номчуп турар.

Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын демдегелээр-биле Москвада ажалчы чоңнар депутаттарының район Советтериниң болгаш СЭКП райкомнарының партия, хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери-биле болгаш Совет Армияның төлээлекчилери-биле кады байырлыг хуралдары эртип турар.

«Уралмаш-заводтун ажилдакчыларының улуг бөлүгү Краматорскийге айттанганнар. Аалчылар анаа баргаш украин машина тудукчулары-биле дуржулга солчур, ийи коллективтерин аразында чарыштын түңнелдерин үндүреринге киржирлер.

Брянск, Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын байырлаары-биле Брянск областан ийи бөдүк төлээлери: бирээни Черниговче, бирээни—Суммыже чоруткан. Төлээлериң составында Брянскың паровоз тудуунуң заводунуң кан эзилдиркичи Н. Донов, Маглинский районунуң «ВЛКСМ 30 чылы» колхозтун звено удуртукчузу, Социалистг Күш-ажылдыг Маадыры А. Мажуго, Брянскының ыш ажил-агы институтунуң профессору Н. Лобанов болгаш өскелер-даа бар.

Беседалар болгаш лекциялар

НОВОСИБИРСК. Хоорайның ажалчы чоңнары Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын көдүрлүүшкүнүн байдалына демдеглед турар. Украинаның Россия-биле катап каттышканының төгүлүгү ужур-дузаны, «Украин болгаш орус улустарың бу-

зулбас найыралы» деп темаларлыг беседалар болгаш лекциялар бүүрүлгелерде, тудуктарда, албан өөредилге черлеринде эртип турар.

Чайгы театрда ажалчы чоңнарың байырлыг хуралы болуп эрткен.

Хор чоннуң эвнинң бады чөлөнгжи хостуг бистиң Ада-чурт, алдаржы! СОВЕТ УЛУСТУҢ УЛУГ БАЙЫРЛАЛЫ КИРГИС УЛУСТУҢ ААС-КЕЖИИ

Орус болгаш украин улустарнын улуг күзел-чүткүлүгө үндөйлөш, Украинаның Россия-биле катап каттыжканын боттанган өөрүшкүлүг хүнден бээр 1954 чылдың январьда үш чүс чыл болган.

Украинаның Россия-биле катап каттышканынң 300 чылы болза, чүгле украин болгаш орус улустарынң эвес, хары бистиң улуг Төрөөн чуртувустуң бүгү улустарынын кайгамчык улуг байырлалы болгаш тилелгези болуп турар.
Октябрынң социалистиг Улуг революциянын мурунда хожудангай болгаш кулдандырган чартык колония болуп чораян Украина Совет эрге-чагырганын чылдарынын дургузунда чечектелчек индустриалдык-колхозчу республика болу берген. Ол чорук мындагы чижектерден безин илден. 1940 чылда Украинанын социалистиг үлөтүрүү революция мурундагы бүгү Россиянын үлөтүрүүнө көрдө, барык ийи катап хей продукцияны болгаш 1913 чылдагы Украинанын үлөтүрүүнө көрдө, 11 катап хей продукцияны берген.

Ада-чурттуң Улуг дайынынң чылдарында совет улустарнын найралынын болгаш акы-думка өзүзүнчү бузулбас күчүзү, совет шигилелдин мораль-политиктиг чагыс эви онза тодаргай-биле илерээ. Бүгү совет улус Коммунистиг партиянын кыйгыры-биле бодунуң социалистиг Төрөөн чуртунуң хамаарышпас чоруун, алдарын болгаш хосталганын камгалаар дээш көдүрлүп үнгөн. Фашистг эжелекчилер бистиң Төрөөн чуртунуң оор өзү-биле халдап киргеш, совет улустарнын ортузунга сандараашкын болгаш божанаашкын болу бээр, ажилчыларнын болгаш таракчарларнын эвилеин бусту бээр деп кордап турганнар. Ыңчал-за-да оларнын хоозун планнары буурап дүшкен. Бүгү Совет улус Коммунистиг партияны болгаш Совет чазакты долгандыр улам сырый каттыжып, бодунуң Ада-чуртун камгалап ап шыдаан. Совет улустун ол улуг чаагай хосталгалды демиселинге Тываның ажилчы чоннары база идеякчил киришкеннер. Совет Армияга материалдык дузаламчдан аягыда Тываның ажилчы чоннары фронтуге эки-тураачылары чорутканнар. Тываның эки-тура отряды украин хоорай—Ровнону хостан кезектерин бирээни болган. Ол тулушкунга тыва эки-тураачылар Кызыл Армиянын командалал чериянда бедик максатка алганнар. Тыва дайындарнын 60 ажыг хуузун Совет Эвилелинин орденнери болгаш медаллары-биле шаңнаткан, а танкист эш Чургүй-оолга Совет Эвилелинин Маадры деп бедик атты тывышкан. Совет Украинанын дайыга үредитирген хоорайларын болгаш суурларын катап тургузарына Совет Эвилелинң бүгү улустары киришкен. Тыва областын ажилчы чоннары Киев областы хостанынын баштайгы чылында белек тылдыр 30 муң хире баш саныг майды чып чоруткан, Украинанын Коммунистиг партиянын Төп Комитетинң болгаш бүгү украин улустун улуг максатын алган.

Бүгү улустарнын доктаамал дузаламчыныг болгаш сагыш салышкыныг, бирги ээлчегде орус улустун акы-думка улуг дузаламчыныг даянып алгаш, Совет Украина бундулардын дүргени-биле көдүрүп үнгөң болгаш социалистиг экономиканң база культураның катап тургузушкунга болгаш улам ийагы хөгжүддесинге кыска хуусаанын ишинде кайгамчык чедикширини чедип алган.

Россия-биле катап каттышканынң 300 чыл болган демделгиди хүнуге Совет Украина бодунуң бүгү материалдык болгаш үтаан-бодал күштериниң бүгү талалы бүгү чектелешкини-биле ужуражып турар.

Шой болгаш кай эилдирерин, прокат бүдүрерин, хөмүр даш тывыжынын, тракторлар бүдүрүп үндүрерин болгаш өске-даа көргүзүлгелинң талазы-биле Совет Украина Францияны, Италияны болгаш Европаны өске-даа улуг капиталистиг күрүвөлери оранчок ажып эрте берген.

Украинаның үлөтүрүү 1913 чылдыңга көрдө, ам 19 катап хей продукцияны бүдүрүп үндүрүп турар. Хөмүр даштын, демир руданын тывыжы, шой, каң эвилдирелгези, прокат бүдүрүлгези 1913 чылдыңга деңизерге 6 катап көдүрүлгөн, электрэнергия ажылдап алышкыны 40 катап, а металл болбаазырадыр үлөтүрүүнү продукция бүдүрүлгези 70 ажыг катап өскөн.

Ленини-сталины мерген утаанынң национал политиканң ачызында украин улустун национал хевирлиг, социалистг утка-шынарлыг культуразы көстүп көрбөз чектелешкини чедип алган. Украинада дээди өөредилге черлери Барыны Европаның кандыг-даа капиталистиг

С. ТОКА
СЭКП Тыва обкомунуң секретары

чуртунундан хей деп чүвени чугаалаарга-ла четтир.
Украин ССР-нин немец-фашистг үредикчилерден онза аар үредитериникинге таварышкан көдээ ажилыгы улуг чедикширини чедип алган. Украина—Совет Эвилелинң эң чугула тараалаң районнарынын бирээни болгаш чигир свеклазын бүдүреринин делегейде эң улуг дээр району.

Украин ССР-ниң колхозтары болгаш совхозтары 1945 чылдан эгелээш 1953 чылга чедир венин дургузунда мыйыстыг бодал малды 4,7 миллион ажыг башка, хаваннары 7,2 миллион башка база хойларын болгаш өшкүдери барык 5,6 миллион башка өстүргөн.

Ада-чурттуң Улуг дайынынң мурундагы болгаш оң доозулганын соондагы чылдарда бүгү украин черлери чагыс-аай Украин Совет Социалистг күрүнө кылдыр катап каттыштары чедип алдыганы.

Крым областы РСФСР-ниң составында Украин ССР-ниң составына шилчидип бээр дугайында ССР-ниң Дээди Советиниң IV чылдазынын I сессиянын бадылааны ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң шийтпери болза, украин болгаш орус улустарнын аразына акы-думка бузулбас харылзааларын бүгү хемчеглер-биле быжыглаар дугайында партиянын болгаш Совет чазактын эң улуг сагыш салышкынын чаа бүдүрүлгези, шыларгангай фактылары болгаш бирээни, Совет Украинанын чектелешкининиң дугайында чаагай сагыш салышкынын илерээшкини болуп турар.

Украин улустун бодунуң республиканын чектелешкинин дээш демиселге чедип алган улуг чедикширини болза, совет ниитил болгаш күрүнө тургузуунуң түнели, бистиң социалистг улуг Төрөөн чуртунуң улустарнын бузулбас найралынын түнели, Совет Эвилелинң Коммунистг партиянын мерген утаанын удуруттугузунуң түнели болуп турар.

ССР-де социализмниң тилелгезин чедип алырынга бистиң хей националдыг Совет күрүневиң дең эргелиг нацияларын ишинде башкаркыч нация—улуг орус улус шийтпирлиг ролду болган. Улуг орус улус болза, бие болгаш кошкы улустарнын империалдык араатаннардан чүгле камгалакчы болуп турар эвес, олар өзүлүг дең эргелиг нациялар болган түрүн дээш, бүгү нацияларын бүгү талалы, ажил-агыжы чедикшириниң дугайында улуг салышкынын кылып турар. Ол чүүл бистиң областынң чижээден онза көсүк болгаш бүзүрүлгө бадыкатынып турар.

Империалисттеринң болгаш феодалдарынң калдыг-дошкун дарлалынын түнелинде Тыва хожудангай болгаш карангы бүдүүлүк чоруктуң эң индиги кызыгаарыга четкен, Росий империязынын кадыгын Урянхай крайы чоранын ам кым-даа билдир-ле болгай. Тываның ажилчы чоннары бүрүнү-биле өлүп төнерге болгаш чер кырындан арлып чедиргези четкен чораян, бүгү ажил-агыж болгаш культура амьдырал чүсчү чылдарга хожудан турган.

Чүгле Октябрынң социалистг Улуг революцияны бистиң чуртунуң бүгү улустары ышканы, тыва улусту шаж ол буураашкынын кыжанындан уштуп алган. Пролетар революциянын тилелгезин баштайгы хүннеринден эгелээш улуг орус улус акы-думка дузаламчыныг холун бир дугарынга сунган болгаш Тываның ажилчы чоннарын төөгүлү буураашкындан уштуп алган, аңаа национал-хосталгалыг революцияны боттандырыпта, революстуг күрүнени тургузарына дузалаан болгаш ССР-ниң бүгү улустары-биле, хамактың мурунда, улуг орус улус-биле амьдыралдык бүгү талалы үзүлбөс харылзаалыг болурунң байдалын белеткээ.

Хей националдык улуг Совет Эвилелинң составына 1944 чылдың октябрда Тываның киргени тыва улустун амьдыралында эң улуг төөгүлүг болушкун болган. Ол болза, Тываның ажилчы чоннарынын улуг орус улус-биле хей чылдарда үргүлчүлөп келген найралынын болгаш органиктиг харылзаанынң хоойлү өзү-гаар дүрүмчүдүлгези болган. Совет Эвилелинң улустарнын акы-думка өг-бүлезинге турп келгенинң тос чартык чыл дургузунда чедикшириниң оруу-биле Тыва бурунгаар улуг шимчээшкини кылган.

Тыва улус бодунуң төрөөн Коммунистг партиянын удуруттулгасы-биле болгаш ССР-ниң улустарнын акы-думка дузаламчыны-биле национал бижикти болуп талазы-биле улуг шүраашкыны кылган, нацио-

нал хевирлиг, социалистг утка-шынарлыг культура чектелдип турар. Тыва дыл кырында хей санниг политиктиг болгаш чечен чогаал литературы унуп, уран-чүүл болгаш литература улам-на өзүп, хөгжүп турар. Тываның дагыларың эдектери болгаш делгем шөлдери школар, эмьделгелер-биле, уруглар саатары, уруглар аяллары-биле, клубтар болгаш радио белдирлери-биле, колхозтар болгаш совхозтарнын суурлары-биле, МТС-тер, үлөтүр, садыг болгаш транспорт бүдүрүлгелериниң черлери-биле шаптынып турар.

Бистиң областың бүгү арат, болгаш тараачын массаларынын 90 ажыг хуузу колхозтарга эки-тура-биле каттыжып кирген.
Бо өөрүшкүлүг хүнде—Украинаның Россия-биле катап каттышканынң 300 чылында ажилчы чоннарынң партия болгаш хей-нигиг организацияларынын мурунунга партия болгаш чазактын директиваларындан унуп турар чугула сорулгалар тургустунган.

Бо чылын бис 15 муң га кур болгаш куруккан черлери шигээдип алып, чер ажилынын агротехникаын бүгү хемчег-биле экижидер ужурут бис. Мал ажилынын продуктулуг чоруун бүгү тала-биле бедидериң чедип алып, ол сорулга-биле бистиң бүгү районнарымыска нарын дүктүг хойлары сайзырадыр, инектерин бызааларындан чарып саар, турум байдалга тургузар херекти хөгжүдери, мыйыстыг бодал малдын уксаалыг чоруун экижидери, куш ажилын хөгжүдери болгаш ногаа база картофель ажилын бүдүрерин массалы-биле хөгжүдериңче онза кичээгеин салыр ужурут бис.

14 муң колхозчу өрөгелерден 7 муң хире ажил-агылар өгледер болгаш чер бажындарда чурттал турарын утуп болбас. Сорулга болза, областын партия организациязы ол эң чугула политиктиг айтырыгы 2—3 чылдар иштинде шийтпирлээри блур.

Улетпур болгаш тууд, транспорт, харылзаа, садыг болгаш интининг чеченилгезин талазы-биле дыка улуг шийтпирлетимен айтырылар бистиң мурунуста туруп турар, оларже онза кичээгеин салыр ужурут бис. Ол айтырыларда кол чүве—бүдүрүлге бүрүзүңе күш-ажылдык бүдүрүлгүзүн бедидер, бүдүрүп үндүрүп турар продукцияны бот-үнесин чингедери болгаш бүгү бүдүрүлгелерин орулгалыг ажилдарын хандыры болур.

Бис бодурустун мурунустак бүгү школарнын, медицина пунктуларынын, бүгү культура-чырыдышкын албан черлериниң ажилынын денелиң партиянын XIX съездинин, СЭКП ТК-ның Пленумнарынын шийтпирлеринин, коммунизминң тургузукчу—совет кижиинң амгы үеде улам өзүп турар негеделериниң денелиңе чедир көдүрер сорулганы салыр ужурут бис.

Партиянын болгаш чазактын улуг сагыш салышкыны болгаш кичээгеин-биле чалганнанган бистиң областын ажилчы чоннары ол сорулганын чедикшириниң күсөдөп, оон-биле бистиң чуртка коммунизм тургузушкунун херээңге боттарынын тепелтиг салышкынын кирер дээрзинге чигизип турбас. Ол дугайы мындагы фактылар безин көргүзүп турар: Би-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчулары, «Элегес» совхозтун ажилдакчылары, Сарыг-Сеп МТС-тин коллектив болгаш Танды районнуң ажилчы чоннары боттарыга бедиткен социалистг хүдээлгелерин алганнар. Олар СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарынын төөгүлү шийтпирлерин боттандыра дээш, Бүгү-эвилелди көдээ ажил-агыл делелгезинге киржир хүндүлүг эрге дээш социалистг чарышты калбартыры-биле областын ажилчы чоннарын кыйгырганнар. Часкы тарылганын чоруп турарынын байдалын алырга алдыганын хүдээлгелер багай эвес күсөтенип турар.

Экономиктиг, политиктиг болгаш культуруг амьдыралынын бүгү чедикширини-биле тыва улус Совет Эвилелинң Коммунистг партиянын Төп Комитетиниң болгаш Совет чазактын хун-бүрү удуруттулгасы-биле, ССР-ниң улустарынын, бирги ээлчегде улуг орус улустун акы-думка дузаламчынын ачызы-биле чедип алган.

Улустарнын найралы—совет ниитилдиги шимчедикти улуг күжү. Ол болза, улуг Совет күрүнениң түрүп турарынын магадылалы, оон күжүнүң болгаш күчүнүң үкүр дөзү болур. Ол найрал түрүп турда, совет чурттуң улустары хостуг болгаш тилелтирбес. Ол найрал быжыг турда, бистиң улустарымыска иштики-даа, даштаны-даа дайзыннар коргунчү эвес.

Совет черинң бүгү улустары Украинаның Россия-биле катап каттышканынң 300 чылын өөрүшкунүң байырлалы кылдыр демделеп турар. Бистиң дагылг крайнын хоорай бургузунде, аул бургузунде, клубтарда, культура бажынарында бо кайгамчык болушкунга алдар болдурган кежээлери болгаш лекцияларны чорудуп, бот-тывынгар уран-чүүл концерттерин көргүзүп турар.

Киргиз улус Коммунистг партиянын каннааны, нацияларын улуг найралынын үрө-түмелдерин долу хемчээл-биле медереп билип турар. Шаанда чурттуң база бир эң хожудангай кыдыс чораян Киргизия ам бедик сайзырангай индустриядык болгаш механизастатынган улуг көдээ ажил-агылыгы социалистг республика кылдыр хуулган.

Бүдүрүлгелеринң бүдүрүлгечи күчү-шымалдыр улгадып, чаа-чаа заводтар болгаш фабрикалар ажылдалла кирип турар.
Колхозчу тургузуг дагылг крайны бедик сайзырангай көдээ ажил-агылык чурт кылдыр хуулдурган. Оң калбак делгем шынаалары унүш-дүжүттүг ховулар болгаш плантациялар апарган. Республиканың колхозтары болгаш совхозтары хову ажилынын продукцияны улам-на хөйү-биле берип турар.

Киргизиянын ажилчы чоннары СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарынын шийтпирлерин амьдыралга канчаар-даа аажок улуг көдүрүшкунү-биле боттандырып турар. Ховулар калбарып, суггарылга канадары туттунуп, малдык чөм сууру быжыгып турар. Коммунистг партиянын ханы мер-

ген национал политиказы киргиз улустун культуразынын өзүлүг чектелешкинин хандырган. Совет эрге-чагырганынң чылдарында бистиң республикада национал литература, национал театр болгаш чурулга уран-чүүлү тургустунган. Киргизиянын улуг-улуг хоорайларында бүгү-ниитиниң он чыл өөредилгези боттанып турар. 1600 ажыг школарда 350 муң хире уруглар өөренип турар. Университеттерде, көдээ ажил-агылык болгаш медицина институттарында база Киргизиянын өске-даа дээди өөредилге черлеринде хей муң оолдар, кыстар өөренип турар.

Хоорайларынң болгаш суурларынң чүгле даштыгы ову-дүрүзү даартынып турар эвес, а эң кол чүве кижилер, оларын утаан-бодалы, куш-ажылы, бот-боттарын көөрү база чаартынып турар. Көшкүн улус, а шаанда хелечик чораяннар бөгүн—үлөтүрүнү, көдээ ажил-агылынң чаарткычылары, эртемденер, литератураның болгаш уран-чүүлдүн ажилдакчылары болуп турар.

Киргиз улустун чедикширини улуг орус улустун болгаш хей националдыг Совет Эвилелинң өске-даа улустарын акы-думкалык дузаламчыны чокка болдунмас турган ийик. Бо найрал үргүлчү бот-боттарына дузаламчылыгында, экономика болгаш культуруг сырый харылзааларда чайынанчак итередишкени тып ап турар. Улетпур бүдүрүлгелерге херектиг дердилелер Киргизияга Ленинградтан, Москвадан болгаш Россия Федерациязынын өске-даа хоорайларында, Украинаның индустриалдыг төлтеринден кээп турар. Харьковка, Челябинскиге, Ста-

линградка кылып үндүргөн тракторлар, Ташкенттеги кылган хөвөңажар машиналар колхозчу ховуларда ажылдап турар.

Киргизстан бодунуң ээлчээнде акы-думкалык республикаже металл болгаш хөмүр дашты, станоктерин болгаш машиналарын чорудуп берип турар. Торгуну, консерваны болгаш бистиң бүдүрүлгелерин маркалары бар улусчу хергелдиз өске-даа бараанын чурттуң яны-бүрү булунарындан көрүп болур. Ивановонун пөс-таавычлары песту киргизтиң хөвөңи-биле бүдүрүп үндүрүп турар. Кузбасстың шахтерлары фруктуларын Чуй шыназынын саатарындан ап турар.

Киргизиянын театрларында көргүзүп турар украин чогаалдар хей саныг көрүчүлери бодунче хандылып турар. Киргизиянын күрүнениң ном үндүрер чери байырлаадыг хүннерде Тарас Шевченконы чымыл чогаалдарын, Иван Франконун, Лесья Украинанын, Павел Грабовскийни чымылды чогаалдарын парлап үндүрүп турар. Совет болгаш украин чогаалдарын шүлдүктерин чымдызы кылып дыга парлатылып үнгөн.

Киргизтер болза, орустар, украиннар, узбектер, азербайджаннар болгаш Совет Эвилелинң өске-даа улустары-биле кады чангыс бодалык чурттап ниити херекти күсөдүп турар. Өске совет улустар-биле кады чоруп олурар киргиз улуска онаашкан эргим үнелиг аас-кежиңиң үлүг чырык болгаш кайгамчык.

Курман-гали КАРАКЕЕВ,
Киргизиянын Компартиянын
ТК-ның секретары.
Фрунзе.

Совет улустарнын акы-думкалык өг-бүлезинде

Улустарнын найралы — улуг чаагай херек! Ам Балтиканың эрикттеринде Памирнын харлыг бедиттеринге чедир, соңгу дошкун Тундрадан хүнээрткиткен Крымнын виноградниктеринге чедир бүгү совет чурт Украинаның Россия-биле катап каттышканынң 300 чыл болганын байырлап турар үезинде совет улустарнын найралынын чаагай чогаалдык күжү, ол хире хөй улустарны чангыс-эптиг өг-бүлеге сырый каттыштырып шыдаан. Коммунистг партиянын политиказынын ханы мерген онза күштү-биле илереп турар.

Улустарнын болгаш күрүнелерин амьдыралыга 36 чыл —кыска хууса. Ыныг болза-даа, улуг орус улустан эгелээш чоокта чаа-ла үжүк-бижиг чок чораян эң эвээш саныг националдарга чедир Совет Эвилелинң улустарына Улуг Октябрынң соонда эртен, 36 чыл мурунку чүс-чүс чылдарында хөй чүвени берген.

Буржуазиянын тергилелинң үезинде литва улустун салым-чолу адаарганчыг эвес турган. Барынкүчтүн казыл-чилби империалистери боо-чепсек-биле коргутушкан, бистиң бичи ногаан чуртувусче азылджиң көргүзүп, ыранып турганнар. 1939 чылда Литва бодунуң порту—Клайбеданы ышкыган, ону гитлержиң эжелеп алган. Литва улус дорамчылалды болгаш элени-турени чорукту шыдажып эрткен.

Совет социалистг делегейде хостуг болгаш аас-кежиңиң Литва Со-

вет Эвилелинң ден эргелиг республикаларынын аразында ден эргелиг республика болуп турар үезинде, литва улус совет тургузунуң үезинде литва черлерин катап каттыжарына совет улустарнын акы-думкалык дузаламчынын алган үезинде бөгүн бөгүнү бодал көөрүге хары-даа элдептик чүве ышкып кылдыр сагындырып турар.

10 чылдын мурунда гитлержи эжелекчилерин Литвага артырып кааны худ-ийваларың черлерде хоорайлар өскөн, фабрикаларын болгаш электростанцияларын хоорайлары дээрже көдүрлүп үнгөн. Литвага кажан-даа турбаан балык тулар суднолар бистин далайын эртинелиң эрикттеринден эжиндирип чоруп турар. Дайын сөлдүндеги берге чылдар турзажок, акы-думкалык улустарнын, хамактың мурунда улуг орус улустун дузаламчынын ачызында республиканын бүгү үлөтүрүп катап тургустунган. Оон туржук буржуаз эрге-чагырганынң үезинде чок турган чаа-чаа заводтар хөйү-биле туттунган.

Дайын сөлдүндеги чылдарын дургузунда Совет Литвага кончук хөй чүдүлдер кылдыганы: улетпур 1940 чылдыңдан барык үш катап хөй продукцияны ам безин берип турар. Көдээ ажил-агыл талазы-биле партиянын болгаш чазактын шийтпирлерин амьдыралга чедикширин боттандырып турар бистин анык көдээ ажил-агыл артельдерин улус-улам быжыгып, миллионер колхозтарнын саны өзүп турар.

Чүгле улетпур болгаш көдээ

ажыл-агыл чектелдип турар эвес. Кажан Москвага литва литературанын болгаш уран-чүүлдүн декадазынын түнел концертине адыш часкашкынары ССР Эвилелинң Улуг театрына чаңгылап турар үезинде бүгү кижилер литва улуска Совет эрге-чагырга, Коммунистг партия, улустарын улуг найралы кайы хире хөй чүвени бергенин база катап көргөннер. Литва улус бүгү совет улустар-биле кады оларнын коммунизме улуг орунунга чангыс одуру-биле чоруккан. Оң культуразы бүгү совет культураның бир кезин апарган. Москвага болган бистин чогаалдык күштеринистин көрүлдези улустарнын бүгү күштерин чектелешкинин өзүлүг найрал, ак-сеткилди дузаламчы болгаш аданын сагыш салышкынын кайы хире чаагай сатыдары чедирип турарын көргүскөн.

Социалистг нация болган хостуг литва улус бодунуң аас-кежинин өзүлүг дарганы болуп турар. Акы-думкалык бүгү совет улустар-биле хол-холундан туттунушкан, улуг найралдын болгаш чангыс-эптин өзү-биле сорук кирген литва улус Коммунистг партиянын удуруттулгасы-биле Совет Төрөөн чурттуң чаагай чоруунга эрес-маадырлыг ажилдап турар.

Ю. ПАЛЕЦКИС,
Литва ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң даргазы.
Вильнюс.

УССР-ниң наймысалы Киевтиң кол кудумчузу Крещатики, СЭТА-нын фотохрониказы.

Улустарнын туғу, чаагай совет туғу улам-на тиилелгеге чедирзин!

Максим РЫЛЬСКИЙ.

Ш И Н А

1. Дүүн

Чалбак шынаа чиргилчинчээ: Чажып каан шөл чаашкы күзөөн. Эрт дег, ооржу кааның хады Эскүс шөлдү хаарып эртер. Тергеленгеш, калгып-калгып Дедир көөр сен: доозун шөйлүп, Булттаан дег сенден хунуну Мунгашталдыр дуглай кааптар. Шымыррага кызылгастың Сывы кымын өөртпөс дээрл... Баш тырттып эгелеп турда, Баштайгы күш канчар барган? Дүңө безин демей-ле кан: Дүдүскөктөгү муңгаш шынам. Ара-каткан бойдушче кым Агым сугну салыптарыл? Дамды-даа чок ол дээрдиве Тараачын эр муңгаргай көөр... Порта кылган казанакта Бодал-ла шупту аш-чүт, хлеб.

2. Бүгүн

Каткан шөлгө сугну шаанаан Каян шагда алгатырар! — Босток чону ыңча джир, Мону Запад база билер. Хоуаа улуг дайын үңгөн, Холда чепсээ — анаа тайбың: Чонга чод дээр кижилерниң Чогаадкчы билни — чепсөс. Дүн-хүн дивес тудугжулар Түмөн дылдыг ырын ыраан, Мөңгө кандаан ээн шынаа Мөңгүн үйдө дүнүп ойнаан. Шагда чаалар көрүп чораян Чалбак шынаа кайгап, хөглөз. Бойдушча уду чон чазын Бора кадар көрүп чыткан. Тодду сестип, ырак харган, Торлаа хоруп, чашты берген. Куруг шөлдүң анчызы бе? Кудай-дээрниң чаңыгы бе? Улус демниң кей-аыт кирген Улуг үлө бүүдүрүп тур. Унуш, чимис элбекшидер Уер суглар дораан келир. Орай дужер, шынаа чырык, Оргу шынаа радиодан Тайбың төвү Москва үнү Талтыг оожум таалап дыннаар.

3. Чоокку келир үедө

Хараачыгай ойнап ушту Канды бораң келир ирги? Чаашкы кээрин манаас бис, Часты, хүнү башкара бис. Эзгип алган чараш урут, Эрем сугже көрүп туру. Эрте шагда ыңдыг джир... Эддеп үвө: көрүнчү кай? Барык-ла дүүн кургаг шөлдө Балыкчы оол сырткыш салды. Кандап чыткан шынаавысты Хар дег хөвөн шыва берди. Алдар дшкеш, шупту чаржыр — Ажыл, журум бисте ыңдыг. Чогаадкчы улуг иште Чоргаарал бар, ынакшыл бар. Черниң кыры кайытан бээр Четкиленчек харылзаада Айга чедир ужулары Амгы шагның чугаа-домаа. Кижилерге тоолзуг чолду Кжи тылсып кайгатырган, Ажык шөлдө чараш сад дег Ажыл ыры тылтып-ла тур. Эрем буганың суун дүңө Эрес ырлар эргий ушту. Шагы каккан Кремль аяаа Чанында дег сагындарар.

Оруздунан очулдурган С. САРЫГ-ООЛ.

Украин өңүүмгө

Чаңык дег өкь саарлып бадып, Частыр бомба улуп-мөөрөп. Кызыг кий чок турар өйдө Кызыл Шериг одуруунга Тангыракты берип тура Таныштыгыс — уттушпаа бис. Гвардейжы кызыл тукту Кырмыска бедик туткаш, Дубно, Ровно суурларын Тудуушкунга хосташтыгыс. Шилел өтүр төгүлгөн хан Шириктивде сийдп турда Хөйлөңниң ора тырткаш, Хөтчөк камны шарып бердин. Шак оон тургаш, база катап Шаап халдап кирипчик бис... Шап ол дошкун, берге хүинер Сагыштардан утудурбаан. А мен мында — тракторжу А сен мында — агроном. Холга чепсек тудуп алгаш, Хосталга дээрш тулчуп эвес, Ажыл-биле чуртту каастап. Аас-кежиң быжылган бис. Дайын-чага төрүтүңгөн, Тайбың өйдө каянатынган, (Куда болган хөлдүг кежээ Купакташкан оол, кым дег), Оңуч бистиң найыралың Ожур базар күчү турбас! Өртөмчейниң кургаг черин Өртөдиптер халап турбас!

О. САГАН-ООЛ.

О. СУВАКПИТ.

Сталинчы шаңналдың лауреады чурукчу М. И. Хмельконун «Мөңгөде Москва-биле, Мөңгөде орус улус- биле» деп чуруу. 1952 ч.

Иван ФРАНКО.

М Э Э Ц Ч О Н У М

(«Моисей» деп шүлгелден).

Орук ара бертинген дег чилтин төнгөн, Очаланга хинчектенген, шире мөдү Оякталгаа чектетирген мээң чонум, Келир үе салгалы дээр хөлзөп чор мен. Күчү болгаш нүгүл-биле сымнааштың, Хүлүй шаап аар дарлакчының мурун ортта, Күжүр бодум томаардым дээр, өжээнниң Чажырыптар салымга чоп эптежер сен? Чангыс-даа сээң үүлгелдиң шыдаптарың Чаагай херек делегейде таан-даа чок бе? Упчу-бодун, сеткил-хөңүнү харамнамаан, Үнемчелиң чалбышталган чүректериң Үнча хөйү анаа-ла хөй хып каар чор бе? Чуртка ыңча хөй хаң халас төгүлгөн бе, Чурттуң делгем каазын кым-даа кайгавас бе, Чуртум бүрүн алдарыңа мактанмас бе? Чоп сээң сөзүң куудук-чайык баштап чүвөл, Чоргаар күштүң, эргелелдин, часыдыгың Чок дээң төвиң чугаанга чоп дыналыгың? Далай ышкаш, хөглөл, катки, аныактын Таалалы, ынакшылы, идегели, Даржык, муңгак ырында чоп элбек чүвөл? О чок, чүлө улуг тынып чаңкыпкан сен. Чаагай кадык алыс дөстүгү тура халыыр

Чайынанчак хүнүг сен деп бүүрээр мен. О, үе — сөстү тооп көөр-даа турары кай, Октаргайың адаарга-ла чаартыптар Оңза күштүгү сөстү билер болурумгай! О, ыңчан сорултанган ырым ырлааш, Ол-ла өйдө чонга барып, чижек болуп, Очаландан төдү чонну хостап алза! Бистерлерге, сеткил-соруу човааннарга Бижиргээчел, чигиничел хөөннер турда, Бир-даа чааже шериглери канчар баштаар! Үнчалзажок айыраң кызыл алдар бүргөң Кайгамчыктың чаагай үе чедип келир, Үнчан хостуг улустарың аразыңа Карпат сынар өндүр бедик бажым ажыр, Кара далай кымын чедир өөрүшкүңүң Чаңгылының, чап-чаа тыпкан хосталганың Чаңгыларгы шимээн даажын чедирер сен. Ол хун, бодун төдү чүүлдүң ээзи болуп, Оргу шөлдү, оран-суурну магадаар сен. Үндыг эки эвес болгаш муңгаргай бол, Үнаныжым бүрүн долган шүлүмүнү сен Мактап адаар алдар шыпкан келир өйүң — Байырлалга, белээ кылдыр хөлдөп ал көр. Очулдурган Ю. КЮНЗЕГЕШ.

Лесья УКРАИНКА.

ХАЯАЛЫГ ДАҢ ОТТАРЫ

Харыксырап түрээнерни дүмбей дүңүнү Караңгылаан чалгынар шулап алды. Кайда-даа от өжүп калган. Шупту чүвө Бүргө кара хөлөгөдө удул турлар. Бүгүдөни күчүлүг дүн чагырыпты. Хаарыктааннар, удувааннар кара күшке Чагыртынар. Дүжөп удаан дамчыкты боор. Шап ол дүштер мени сурап ужуп келбес... Кайын тура бүгүдөни дүмбей дуглаан. Бузар, кайлыг көрүшкүңнер хөңнүм басты, Муңгаралдан катап туруп келбес ышкаш... Хенерген-не аяс, чырык Херел мени оттурупту, —

Кедээр ырак оттар хып тур. Хаяалыг даң оттары хүнүң билип, Караңгылаан дүңнү өтүр өрүмнөпти. Ам-даа херел үйүп келбээң. — А ол оттар кыпкыш, кайнаан, — Ажылчы чон ону кысыпкан-дыр. Амылыглар, тургулар, бодал сырлып Атыгып тур. Ажылдаар өй чедип келди! Амдызында керек чырып кылайп турда, Хаяалыг даң уйгуджун сывыртанар, Хаяалыг даң одун кысыптыңар.

Оруздунан очулдурган М. КЕНИН-ЛОПСАН.

УЛУСТАРНЫҢ НАЙЫРАЛЫ

Совет Эвилелиниң Коммунисттик партиязының, Совет чазактың национал политиказының тиклелгези, улустарның ақы-дунмалышкы улуг найыралы болза, бистиң чурттуг буза шаптынмас күчү-шыдалыңың үндөзү дөү ол. Улустарның ақы-дунмалышкы ыңдыг чаңгыс-эптиңниң ачызында бистиң делгем чуртувус делегейге тайбың хөрээниң идегелдиң чөлөңгизи, улуг, биче улустарның хосталганың база камаарышпас чорунуң шыңчы камгалакчызы болуп, ыңчангаш делегейниң бүгү бөдүүн кижилериниң салдыклас ынакшылың, изиг деткимчезиң бодунга чаалап ал шыдаан. Үндыг улуг алдар бөгүн, ылангыя Украинаның Россия-биле катап каттышка-ла 300 чыл болганының төөгүлүг хүнүндө онза ужур-дузалыг. Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чыл ою чүлгө украин улустуң национал байырлары эвес, харын бүгү совет улустарның кайгамчыктыг улуг байыр надымы болуп. Үнчангаш совет улустар ону эл-сеткидин улуг сыйрып хаттыжышканы-биле делгелген, бодунуң амгы чектелешкиниң амдыралында төөгүлүг чугула болушкун кылдыр көрүп, өөрүшкү-биле найырлап турарлар. Шынап-ла, Украинаның садтар-биле каастанган хоорайларыңдан, суурларыңдан эгелтеш, ССРЭ-ниң делгем деискээриниң бүгү-ле ырак, чоок булуңларында: Кавказтың даңларында, Камчаткада чурттап, ажылдап турар чогаадкчы совет кижилер бөгүн хөглээрниң магазыда хөглөп, хөй-хөй дылдарга ырданып турар. Оон ужуру ханы, салдары улуг. Ону делегейниң бүгү улустары кайгап, магадаар.

Чүгө дие, украин болгаш орус ийи улуг улустарының мөңгө найыралы, үлегери ССРЭ-ниң өске бүгү национал улустарын чаңгыс төрөл өг-бүлөгө, демниң кады ажылдактылгага канчалдырып тудуштурган. Бистиң күштүүвүс ында, шыларангайымыс ында! Үндыг найыр-биле бис дайзыннарга уду турлушкуннарда, тургузукчу күш-ажылга берге шыгалдаларың шыдажып эртин, тилел келген бис. Хамааты дайының, аныак совет республиканың хүрээлээшкиге турган эезиниң кадыг-дошкун чылдарың, ыңнаарда орус, украин, белорус болгаш өске-даа бистиң найырдыг улустары-выстың чаңгыс демниң, маадырлыг демиселин сактылыңар.

Немец фашистерге удур Ада-чурт-тун дайының — «кымын кымал?» — деп, шыңгып айтырылгы чылдарында эжелелге кирген Украинаны, Белоруссияны болгаш Прибалтик республикаларын хостаары дээр болуп тургулаан өлүмүнүг сегиржип алышкынар бистиң сагымыстан ам-даа арлып чытпез. Ол ыдыктыг демиселге тываларың төккөн ханы, армияга, украин, белорус, орус колхозтарга көргүскөн материалдыг дүзаламчысы тыва улугту украин, белорус база орус кижилер-биле чоок төрөлдештириккен.

Украин болгаш орус культура төөгүзүндөн бээр тудуш харылзаага хөжүп келген. Оон чижээ кылдыр, украин улустуң суралгы чогаалчылары Т. Шевченко, И. Франко, Л. Украинка, М. Кошобицкий болгаш өскелерин-даа, орустун шыларангай чогаалчылары А. Пушкин, Н. Гоголь, В. Белкин, Н. Чернышевский, Н. Добролюбов, Л. Толстой, Н. Некрасов оларны-биле ту-

душ харылзаага кады ажылдап, өлүм чок кайгамчыктыг чогаалдарны тургузгаш, биске шаңнааның чугаалаарга-ла четчир. Ийи улуг улустарның байлак культуразы Россияның өске бүгү аймак-сөөк улустарының национал культуразының төрүтүнүп тыгырынга, хөжүгү сайзыраарыңа база үнелеп ханмас ачы-саңдырлыг болуп келген. Ийи төрөл культураның бирээзи — украин культураның: уран-чүлдүң, литератураның, музыканың алдын эртинезин анык тыва культура, оон тусту адаырылары база-ла чедешкиниң шигээдиң ап турар. Тыва школарны 1—7 класстарының дыт, литература талазы-биле өөрөдигле номнарында украин классиктиң болгаш амгы чогаалчыларының чогаалдарың дээжикиңи киргилзэн. Оларын тыва улус, оон школачылары боттарының төрзүн дилганын кырынга өөрөнип турар.

«Күзүңнер чедип алгаш, Күжүр мени сактып ситер. Чаа, хостуг төрөл чуртка Часыг, оожум адаар силер» — деп украин классик чогаалчы Тарас Шевченкоң бо күзели шагда-ла боттанган. «Чаа, хостуг» совет чуртта тывалар ону база «часыг, оожум» мактал-биле адап турарлар.

Тыва болгаш украин улустарының аразында культуруг харылзааның кыллынааны өске-даа хөй-хөй чижектер херечилеп болур. Игорь Савченкоңуң тургускан «Богдан Хмельницкий» деп уран-чечен кино-чуртук тыва улус улуг сонургал-биле көрүп турар. Ол ышкаш «Тарас Шевченко» деп кино-фильм Тываның экраннарында чедешкиниң көргүстүңүп турар. Олардан болгаш украин куль-

тураның өске-даа эртинелиг чогаалдарында тывалар төрели улустуң төөгүзүң, демиселиң, амдыралың кичээргейлиг таныжып турар. Национал тыва театрың, культура одагарының сценаларыңа, кино экраннарга амгы совет Украинаның уран-чүлүг сөөлүгү каш чылдарда элзөн улуг чери эжелеп турар апарган.

Бо алдарың байырлалга тураскаал кылдыр тыва чогаалчылар чамдык үнелиг ажылдарың кылган. Эрги, чаа украин чогаалчыларының элзэн чамдык чогаалдарың тыва дилче очулдургаш, тускай чыныды кылдыр парлап үндүргөн. Оон иштиңде амгы суралгы украин чогаалчылар А. Корнейчук, М. Рыльский, М. Бажан, О. Гончар, П. Тычина болгаш өскелерин-даа чогаалдарың киргилзэн. Тыва чогаалчылар оон-биле украин болгаш тыва улустарының найыралыңа бодунуң үлүг хуузун кириген.

Украин нация хеймер дунмазы тыва улустуң социалисттик чаартылганыга улуг дузаламчыны көргүзүп турар. Тываның колхозтарында, совхозтарында, МТС-теринде, бүүдүргелеринде, школа, эмнегелеринде украин болгаш тыва ақы-дунмалышкылар хол-холдарыңдан тутунчул алгаш, найырдык мөңгө тутун бедик көдүрүшпаан, аныак областы чектелдирип турарлар.

Орус, украин, тыва болгаш бистиң өске-даа найырдыг улустары-выстың күзел-соруу чаңгыс — коммунизми тургузар дээр демисежин, ажылдап турар. Олар боттарының тилелгезиниң, чогаадкчы ажылы-ның соруу кирикчизи, башкарыкчызы Коммунисттик партиязың долган-дыр сыйып каттыжылга-биле бурун-гаар базып отурарлар.

Партия баштап турар

Угаан кут чок девидеп-даа, Улчуп тений тургайлар-аан — Мынчаалы че: Хамык буржу бүгүдөгө Ханы уургай казып алгаш, — Согаалыңар! Согаалыңар! Колонналар күчү-турлуг Хортаннарже базыптарың Билерлер бе. Найырдыг колонналар Ядымларже, түрүүлдерже Холун сунар! Холун сунар! Чаартырымыс — даглар, хемнер, Заводтарны туткулдар бис. Аткаар баспас бис. Арбай шөлүн чаартып турар Алдар бүргөң бешки чылдар — Аазын бээр не, Ачылыг не. Бистиң шериг кызыгаарда Бистиг чалым шивээ бооп тур. Адыгы-даа, ажылчы-даа Агаарында флоттуг. Ада-чурттуң алдар адын Адап четпес Алдаржыдыр! Аар-бергээ тура дүшпөс Аныктар салгалдыг бис. Дузалап тур.

Большевиктер ажы-төлү Болчуккувус пионерлер Партияга баштадыпкан Базып кел чор. Мари, Рейн уунда эвес, Магаданчыг чырык бисте — Мастер бисте! Атомну, өртөмчейни бис, Анаа шөлүн башкара бис — Айдың чырык, Алдар өйү! Өөрүшкүлүг чылдар-дыр бо... Өртөмчөйдө бистер биле Чаржыг кымал? Планнааштын тургузар бис, Быжыг кеди тудуп аар бис, Чыскаалымыс Сырый-кожа! Угаан кут чок девидеп-даа, Улчуп тений тургайлар-аан — Мынчаалы че: Хамык буржу бүгүдөгө Ханы уургай казып алгаш, — Согаалыңар! Согаалыңар! Очулдурган Салчак ТАМБА.

А. МАЛЫШКО.

Ажылың одуруг

Эргелерин чедип аар дээр Одуруунга базыптарга Эргээ кирип, садып, хээлеп Ойтур шаап-даа шыдаас сен. Ажылыңар отряд шерин Портсмутче диртеллесе — Аштырбас дээр дошкун килең Бодарай бээр, коштели бээр. Шаажылапта, күштүг шынга Шап-ла ыңчаар чүс чыл бурун Коммунарлар баррикадага Коргуш чокка туржуп турган. Чээрби векти эгелээр дээр «Аврорага» матростар Черликтериң ширбилдир шаап, Алыс өйже базым кылган. Одуругга күштүг базым, Оран эргэң өткүр ырлар Револостуң шурунаныңга Идегелдиг тилелге ол. Очулдурган О. СУВАКПИТ.

«УКРАИНАНЫҢ ЧОГААЛЧЫЛАРЫ» ДЕП ТЫВА ДЫЛДА ЧЫЫНДЫ

Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын таварыштыр областың ном үндүрер чери «Украинаның чогаалчылары» деп чыныдны тыва дылга үндүргөн. Ол номда украин шүлүкчүлөрүң болгаш чогаалчыларың чогаалдары кирген. Номчукулар Тарас Шевченкоң, Лесья Украинкаң, Максим Рыльскийниң, Павло Тычинаның, Андрей Малышкоңуң, Микола Ульяновтиң, Микола Навибеданың, Любов Забашаның, Владимир Сосюраның, Степан Олейниктиң шүлүктөрү-биле беа Натан Рыбактың «Переяслав Радазы» деп романының үзүндүзү-биле, Ярослав Галаның «Хары бурганарың имистелишкини», «Чөөн чүктөн чырык» деп чүлдери-биле, Юрий Яновскийниң «Яблоко сывы-ның адаанда» деп рассказы-биле, Александр Корнейчуктуң «Макар Дубрава» деп шынзи-биле таныжар-лар. Чымыданың очулдурулузынга тыва чогаалчылар болгаш парлагга ажылдакчылары киришкеннер. Ук номну үндүргени болгаш ха-с-талгазы дыка чараш.

